

બાળલગ્નનિષેધક

કાવ્ય*

રચી પ્રસિદ્ધ કરનાર
છોટાલાલ (૧૦ જાન્યુઆરી)
અમરેલી મજમુદાર.

રહેલો વસ્થાન જુનાગઢ નાગર
દાહરો.

આ પુસ્તક લઈ હાથમાં, વાંચ્યા વાળુ નહીં રહેલું;
હોય ખરાબર જાણવો, બાળલગ્નનો ખેલ.

આવૃત્તિ ખીલ—પ્રત ૧૦૦૦

અમદાવાદમાં

માણિકચોક નજીક કાગદીઆજમાં ખોડાઢોરના

મકાનમાં અમદાવાદ વિક્ટોરિયા પ્રેસમાં

શા. નાથા લલુભાઈએ છાપ્યું.

સને ૧૮૮૨.—સંવત ૧૯૩૮.

કિંમત આના ૨.

પ્રસ્તાવના.

છોકરાંના સુખ દુઃખનો આધાર હૃદયમાં મા બાપ ઉપર રહેલો છે કોમળ ઝાડ જેમ વાળીએ તેમ વળે તેમ બાલ્યાવસ્થામાંથી છોકરાંને જેવાં કરીએ તેવાં થાય.

જમીનમાં બાવળ વાવીએ તો કાંઠા થાય અને તેજ જમીનમાં આમૃ વાવીએ તો આમૃક્ષણ ઉત્પન્ન થાય અર્થાત જમીન એકજ પણ જેવાં બીજ વાવીએ તેવાં તેમાં ફળ થાય એ જેમ સ્વભાવિક છે તેમ બાલ્યાવસ્થામાંથી છોકરાંને જેવાં કરીએ તેવાં લાયક ઉમરે નીવડે એ પણ સ્વભાવિકજ છે.

બાલ્યાવસ્થામાંથી છોકરાંનું સારી રીતે પોષણ કરી વિદ્યાદાન ભરપુર આપી ચોગ્ય ઉમરની વય થયા બાદજ વિવાહ કરવો એ મા બાપનો મુખ્ય ધર્મ છે.

આઠ વરસની વય થયા બાદ પુત્રને જનેલું આપી. એ વરસની કન્યા સાથે વિવાહ કરવો જોઈએ છોકરાની સોળ વરસની વય થયા પછે અને કન્યાની દસ વરસની વય થયા પછે બન્નેનાં લગ્ન કરવાં.

સોળ વરસની કન્યા જ્યારે સમજી થાય ત્યારે પતિની વય પણ બાવીસ વરસની થયેલી હોય, વિદ્યા જ્ઞાન પણ સારી રીતે સંપાદન થયું હોય તેથી ઉત્તમ મ પ્રકારનું પોતાનું ગુજરાન ચલાવવામાં કોંવા સંસા-

જુ' સુખ લેવાનાં તેને આ વખતે સઘળાં સાધનો આવી મળે એટલે શરીરની તંદુરસ્તી સારી રહે વિદ્યાર્થી ધન સંપાદન થાય અને સત્કાર મળે. સદાચરાણ અને બુદ્ધિથી મોહોટા પુરૂષનો સમાગમ થાય અને તેથી દશમાં સારું કાંમ કરવાની તક મળે અને એ પ્રમાણે થવાથી દશની ચડતી થાય.

પુત્ર જન્મ થયા બાદ એ પ્રમાણે કરવા દરેક માબાપનો ધર્મ છતાં દીલગીરી છે કે, બાળલગ્ન કરવાનો ઘણો રિવાજ ચાલેલો છે પુત્ર જન્મ થયો કે તરતજ તેના વિવાહ કરવાની વાત ચલાવી અજ્ઞાનતાનો લાહાવ લેવાના ઉમંગથી જ્ઞાની અને મુર્ખ શ્રીમંત અને ગરીબ સઘળાઓ કન્યાની વય કીંવા તેના કુટુંબની સ્થિતિ જાણ્યા વિના એકદમ બાળલગ્ન કરેછે.

શ્રીમંત લોકો ઘણું કરી આવા પ્રસંગમાં પૈસો ગુમાવી આબરૂ વધારવા વધારે ચાહના રાખી પુત્ર જન્મ થયો કે ચાર છ માસ કે વરસ બે વરસની છેક બાળક વયમાં બાળલગ્ન કરેછે.

જ્યાં પુત્ર સમજણો થઈ બરાબર વિદ્યાભ્યાસ કરવાને લાયક ઉમરનો થાય છે ત્યાં સ્ત્રી ઘેર આવે છે તેથી ભણવું ગણવું પડતું મુકી ઘણીજ ખરાબ સ્થિતી માં આવી પડેછે. વિદ્યા જ્ઞાન સંપાદન થતું નથી શરીર નબળું પડેછે ચીંતા વધેછે બુદ્ધિ હીણ થાય છે પ્ર-

કૃતિ કલેશી થાયછે અને તેથી અનેક જાતના રોગ શરીરમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને પરિણામ સ્ત્રી પતિની સંસારની સ્થિતી ખરાબ થઈ જઈ ભુમિપર ભારરૂપ થઈ પડેછે એટલુંજ નહીં પણ આવાં સંસારનાં જોડાં ઉત્પન્ન થવાથી દેશમાં પણ પડતી આવે છે એ પ્રમાણે બાળલગ્ન કરી પોતાની પ્રજાની સ્થિતિ મા બાપ છેક ખરાબ કરી મેલેલેછે એ શું થોડા અફસોસની વાતછે?

આંખ છતાં આંધળા થવું, કાંન છતાં બેહેસા થવું, મોં છતાં મુગા થવું એ શું પોતાની પ્રજા તરફ મા બાપનો થોડો જુલમ છે?

અજ્ઞાન અને મુર્ખ લોકો કદાચ પોતાના પુત્રનું બાળલગ્ન કરી અજ્ઞાનતાનો લાહાવ લે પરંતુ વિદ્વાન અને સમજી લોકો પણ પોતાના પુત્રનાં બાળલગ્ન કરે છે એ શું પાછળથી પસ્તાયા વિના રહે છે? નાના કદી નહીં.

આપણે ગુજરાતી લોકો વિધાની બાબતમાં છેક પાછળ રહ્યા છીએ શું આનું કારણ મા બાપની કમ સંભાળ અને બાળલગ્ન નથી? ઉપર પ્રમાણે પરિણામ આવવાનું મુખ્ય કારણ બાળલગ્ન છે. તેને માટે એક કલિપત બાળલગ્ન થએલો પુરુષ પોતાની સ્થિતિ બતાવેછે કે જે વાંચવાથી બાળલગ્ન થવાથી સ્ત્રી પતિનો સંસાર કેમ ચાલેછે તે જાણાશે તેટલા બદલ આ

એક બાળલગ્ન નિષેધક કાવ્યનુ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરેલું છે તો સહુ કોઈ વાંચી પોતાના પુત્રનુ બાળલગ્ન નહીં કરવા અંતઃકરાર્ણથી ખરી પ્રતિજ્ઞા લેશે. એ આ પુસ્તક રચી પ્રસિદ્ધ કરવાનો ખાસ હેતુ છે.

ઘણા મિત્રોના આગ્રહથી જેમ બને તેમ જલદી થી આ પુસ્તક તૈયાર કરી બાહાર પાડેલ છે તો ભુલ યા ચુક કીંવા કાંઈ કવિતા દાષ હોય તો ક્ષમા કરશો. એ વો મારી વિનતી છે.

ગ્રં. કં. છોટાલાલ વિં. જાદવરાય.

બાળલગ્ન નિષેધક કાવ્ય

— ❁ ❁ ❁ —

રાગ નારાયણ નરસીંહ નરોત્તમ પુરસોતમકો
ધ્યાન ધરોરે એ હમ.

— ❁ ❁ ❁ —

તરૂણ વયમાં છોકરાંને લણવાની, ઉલટ
અને મા બાપે કરેલુ બાળ લગ્ન.

ભણી ગણી નવ બાહાર પડ્યા કહે પણ કારણ નવ પુછેરે
વાત ખરી પરતાવો થાય પણ પુછો કારણ શું છેરે.
હતા બાળક યુવતા પારણે બાળલગ્ન કશું માત પીતાએ.
થશે દુઃખી બહુ બાળક મારો એ વિચાર નવ કર્યો જરાએ.
ત્રણ વરસની ઉંમર મારી પાંચ વરસની નારી મળીરે.
કહો દુઃખની વાત કહું ક્યાં જાય ન વાતે દુઃખ ટળીરે.
નાની ઉંમરમાં જ્ઞાન મજે નહીં તેથી શું કહો કરીએરે.
હોય જ્ઞાન તો પ્રથમ વિચારી પાછળથી પગે ભરીએરે,
માત પીતાએ લાડ કરીને મોએ માથું દીધુરે.
નિશાળમાં નવ જવા દઈને લણવાનુ નવ કીધુરે.
જ્યારે જ્યારે ઝાઘ ભાઈ કહે કેમ ન લણવા મેલોરે,
ઉત્તર આપે ભણવે થાએ શુ વિચાર છે તમ ઘેલોરે.
કંઈક ભણીને રખડી મુઆ છે કંઈક ભણીને મરશોરે

માહારો બાળક થાશે મોહોટો પેટ સુખેથી ભરશે.
 એમ કરતાં આઠ વરસની વય થઈ મોહોટી મારીરે,
 રકુલ જવા મેં માંડ્યુ આપથી મેહેનત લીધી સારીરે.
 ખાર વરસની ઉમરમાં મેં કરી પાંચમી પુરીરે.
 ખરૂં લક્ષ લાણવામાં લાગ્યું જાણ્યુ વાત જરૂરીરે.
 મેહેનત લેવા માંડી આપથી નંબર રાખુ પેહલોરે,
 માસ્તર સાખાશી દે મુજને રહેતો પ્રથમ હું છેલોરે.
 ભાણી પાસ ઈંગ્રેજીમાં થઈ જશુ પરીક્ષા દવારે.
 એમ વિચારી અંતઃકરણથી મેહેનત માંડી લેવારે.
 પણ અભાગીયા પુરા જાણો બાળ લજા કીધેલુરે,
 માખાપે વિધાનુ શ્રીફળ જન્મ થકીજ દીધેલુરે.

સ્ત્રીનું આવલું અને નહીં લાણવાનો આગ્રહ.

ખાર વરસમાં ચૈાદ વરસની નારી ઘરમાં આવીરે,
 નાનો વર જાણીને મુજને અપ્રીતી પ્રથમ ખતાવીરે.
 કહેવા માંડ્યુ મુખથી પોતે પાંત કુલ નવ લાવોરે,
 શું તમને પરણીને માંણ્યાં જરા તરાજ ખતાવોરે.
 જવાબ દીધો છે લાણવાનો વખત મોજ નવ માણુરે,
 ભાણી ગાણી લાયક થઈ કરવું એજ સરવથી સાડરે.
 કહેવા લાગી ભાણી રહ્યા નવ લાણવે સુખદાં આવેરે,
 નવી નવી તકરાર કરીને અંતઃકરણ કચવાવેરે.
 પાઠ ધાએ નહીં પુરે તેથી માસ્તર ઠપકો આપેરે,

મા ખાપે કસ્યું બાળ લજ હવે કોણ દુઃખડાં કાપેરે
 જમી ખાઈ મેડીપર જઈને બેસુ પાઠ હું કરવારે,
 થાએ દાદરો ધબ ધબ ત્યાં હું માંકુ નીત થરથરવારે,
 જાણું મનમાં પાઠ હવે નહીં આવી કરવા દેશેરે,
 મુરખ જેમ તેમ બોલ્યા કરશે મનમાં આવ્યું કહશેરે,
 કરૂં વિચાર ત્યાં આવી પાસે પુસ્તક ઝાંટી લીધુરે,
 હું આવું ત્યાં ભણવું નહીં એ ડહાપણ સમજી કીધુરે,
 ચઢી ખીજ મુજને બહુ તેથી તડછેડી મે નાંખીરે,
 એક કહી એકવી સાંભળ્યાં પણ નવ બેડી સાંખીરે,
 શું કરવું કહો ક્યાં જઈ કહવું કહ્યું ન માને નારીરે,
 મન માંન્યું કરવાને માંડ્યું આપણ બેડા હારીરે,
 બાહાર નીકળુ કરે મજકરી મુરખ લોકો મારીરે,
 ભાઈ રહ્યા નાહાના ને ઘરમાં છે બહુ મોટી નારીરે,
 ધીક પડ્યો અવતાર બાળકનો નારિ ગરિબ રખડાવીરે,
 મા ખાપે કસ્યું બાળ લજ નવ દયા મુરખને આવીરે,
 જ્યાં જઈ કરવા લોક બકે બહુ વાંકજ કાઢે મારોરે,
 રખડાવી નબળી નારીને નાનો વરતો નડારોરે,
 તીરસ્કાર કરવા બહુ માંડ્યો મુરખ લોકે માહારોરે,
 કેમ કરી મોહોટો બની જઈ સજન સર્વ વિચારોરે,
 તોપણ મનમાં વિચાર્યું મે તો માન નારીને દુરુરે,
 ક્ષેત્ર કર નહીં મોહોટી નારી વિનતી કરીને કહેવુંરે,
 એમ ધારી મેડી ઉપર જઈને બેઠો વાટ હું જોઈરે,

નારી આવી કહેવા લાગી શું બેઠાછો રોઈરે.
 ધીક પડ્યો અવતાર અમારો કેમ જશે જનમારેરે,
 લોક કરે મશ્કરી બહુ મારી વાંક બધાજ તમારેરે.
 આવ્યુ નજરમાં બકવા માંડ્યું મન ધાસ્યું શું કહીયેરે,
 સુખ દુઃખ સમજી મનમાં બગીચે કપાળ હાથજ દઈએરે.
 એમ કરતાં સોળ વરસની વય થઈ મોહિટી માહારીરે,
 માંડ માંડ કરી થડબુક પુરી પણ આ વયમાં ખુવારીરે.
 ઘરમાં આવું દીલ બહુ મારું નારીતો કચવાવેરે,
 પાઠ થાય નહીં પુરો તેથી માસ્તર બહુજ કહાવેરે.
 કેમ તમે નહીં પાઠ કરોતો પુરું નવ ભણવાનારે,
 આમ કરતાં થઈ આગસુ છ પાંચતો ગણવાનારે.
 પાઠ તમે નહીં કરો કારણ શું બહુ ચંચળ લાગોછોરે,
 અભણ રહીને દુઃખી થવાનું તે છતાં માગોછોરે.
 બહુ માસ્તર કહે સમજી રહીએ પણ ઉપાય શું કરીએરે,
 રોજ રોજ તકરાર કરીને રાત પડે ત્યાં મરીએરે.
 પાઠ થાએ નહીં દુઃખ એ મોટું માસ્તર ઠપકો આપેરે.
 સહુ સુધ્ધેલા વિચારજો હવે કોણ દુઃખડાં કાપેરે.
 સખત પાઠ ઈચ્છેજી ભાષા બહુ મેહેનત લઈ ભાઈરે,
 પણ નારી કાળજકુ બાળે આ શું કરો કમાઈરે.
 ભાનુવતીનો વર બહુ સારો કશું લુગડું ભારીરે,
 કેશરને ચંદરી સાડી કરી વરે બહુ સારીરે.
 સહુ સભાગી હુંજ અભાગી શુ તમથી કહો થાએરે,

બેનપણી વાતોજ કરે ત્યાં મારું મન કચવાયરે.
 ચંદુલાલ છે ગરીબ તો પાણુ વહુને જઈને પુછોરે,
 તેમાંથી પાણુ ગ્યાજ તમે તો તીલ માત્રમાં શુછોરે.
 જવાબ દીધો ધીરજ રાખો પાંચ વરસ નવ બોલોરે,
 ભણી ગણીને પાસ થવા દ્યો સર્વ સાથ પછી તોજોરે.
 ઉમેદવારી કરી મુવાથી ત્રણસે સાઠ મળેછેરે,
 ખુશામતી કરી પ્રાણુ જાય છે સાઠ જાણની તળે છેરે.
 તે દ્રષ્ટાંત ન દે તુ નારી ભણી પાસ જો થાશુરે,
 હશે જ્ઞાન વિદ્યા પરીપુરાણ મોહોટે દરજ્જે જશુરે,
 પછે લુગડાં કરે હજારો સોને તુજને મડી દઉરે.
 કરવા દે ઈચ્છા પરીપુરાણ હાલ એજ માગી લઉરે,
 મુરખ નારી બોલી મુખથી ડીક મને સમજાવોરે.
 પરાણી તમેને ખુબ મુખથી કહી કહી લીધા લાવોરે,
 સમજાવો છો કહોને કેને છઉ વરસ બે મોટીરે.
 ભણવું ગણવું રહેશે છાપરે વાત કરો નવ બોટીરે,
 જાઓ સવારે કરો ખુશામત લીલક તુટયુ કરાવોરે.
 વાળી તુટી ગઈ મોતીની હવે જડીયા પાસ જડાવોરે,
 સુણી વાક્ય નારીનાં મનમાં નીશ્ચય મેતો કીધોરે.
 મા બાપે કચ્છ બાળ લગ્ન એ પથ્થર દુઃખનો દીધોરે.
 રાત પડે કાળજડું બાળે મુરખ નારી નીત્યેરે.
 હાથ જોડી કહુ બાળ લગ્ન નવ કરશે સર્વ ખચીતેરે.
 બળી બાળીને આખજ થાઉં પાણુ હું કયાં જઈને કહુરે,

કદી કહુ તો શ્રવાણ કરે પાણ મનમાં ઘિકારે સહુરે.

સ્ત્રીથી દાયર થયું.

બહુ કચવાઇ કાગળ લખીયો પિતાપરે પરદેશરે,
તાવ આવીને શરીર પડે છે નબળું અત્ર હમેશરે.
હુવા બદલ કરવાને માટે મુજને ત્યાં બોલાવોરે.
લખ્યો પત્ર ઉતર આવ્યો એ પુત્ર સુખેથી આવોરે.
વાંચી ખરેખર ખુશી થયો હું ગયો પિતાની પાસેરે,
નહી તાવ કે દરંદ દુઃખ પાળુ મોટી નારીની ત્રાસેરે.
લખ્યો પત્ર નારીએ તરતજ મુકી મુજને અકેસીરે,
તરત નાશી ગયા કરી મુજથી નાંહાના વરોછો ફેસીરે.
એમ કરે નવ અંતજ આવે લોક કરે મશ્કરી બહુરે,
તેથી બાહાર ન જઈ સકું હું આંગળી ચીંધે છે સહુરે.
એજ પ્રમાણે પત્ર આવવા તરતજ લાગ્યા ભાઈરે,
જનમી જગતમાં માત પીતાએ કરી મુજ માટક માઈરે.
કાગળ આવ્યો મીત્ર તણિએ માસ્તર ઠપકો દેછેરે,
નહી આવો તો તરતજ તે ડીસમીસ કરવાનું કહેછેરે.
પત્ર વાંચી હું બહુ ગભરાણો ઉપાય એક ન સુઝેરે,
હોળી બળી રહી જગ જગ પાસે કેમ કરી તે બુઝેરે.
પિતા પાસથી રજા લઈને ગયો દેશમાં ભાઈરે,
નારી આવી કહેવા લાગી કરી આવ્યા શું કમાઈરે.
માત તમારી બહુ છે મુરખ બેન તમારી પાછરે,
તમે નહી ઘર આગળ તેથી ઘર જતાં હું લાછરે.

તેથી તમારી બેન કહે છે લડવા જેવી ફાટીરે,
 સામુ કહે છે ગંડખડ કરશે તો નાખીશ હું વાટીરે;
 સહુ કહે પાણુ સાંખી રહુ છું શું કરવું છે નાહનારે;
 તેથી સામુ નાણદી ઘરનાં, સહુ મારે છે તાંનારે.
 તેથી હું અંતે નહીં આવું, સાફ તમોને કહુ છુરે;
 એ કહેવાને આવી હતી, હવે પાછી મુજ ઘર જાઉ છુરે.
 એમ કહી ઉઠીને ચાલી, બહુ રહેવા મે કીધુરે;
 પાછુંવાળી સામુ નવ જોયું, ક્યાંન કશું નહીં દીધુરે.
 બે ઘડી મેડીપર બેશીને, નીચે આવ્યા જ્યારેરે;
 માત બેઠેન મોહોટી બે લડવા, મુજને લાગ્યાં ત્યારેરે.
 ધુગ પડી તાહારા જીવતરમાં, વહુ તો ગઈ છે ફાટીરે;
 તડ તડ સામુ બોલે સહુથી, બીજે તો દ દાટીરે.
 આતો ભડવો માલ મળે નહીં, વહુને કાંઈ કહે નહીરે
 આવી તુ પાસે ઘડી બેઠી, પાછી ઝટ ભાગી ગઈરે.
 પુછ્યું ક્યાં જત્યા છે ત્યારે, જવાબ પાણુ નહીં દીધારે;
 ધુગ પડી તાહારા જીવતરમાં, લાહાવ અમે નહીં લોધારે.
 સુણી વાક્ય માતાનાં મનમાં, વળી અતિ ગભરાણારે;
 પાણુ કીજે શુ કાળ મીઠનો, દીવ પ્રથમથી પાંણારે.
 ગયો સાંજરે ફરવા ત્યાં પાણુ, લોક ફરે ઠઠા સહુરે;
 દુધ અને ઘી ખાઈ તમે તો, તાજા થઈ આવ્યા બહુરે;
 કરે મશ્કરી મુરખ લોકો. પાણુ તેને શુ કહીએરે;
 માટી નારી, માટે કહે છે, એ સમજીને રહીએરે.

માત પડે ઘરમાં જ્યાં જાડી, લડવા મંડેલાં સહુરે;
 માત બેઠેનને મોટી નારી, સહુ સરખાં કોને કહુરે.
 જરા રહી પોકાર કરીને, બંધ કર્યાં લડતાં સહુરે;
 તોપણ માત બેઠેન કહે ઘરમાં, વર વહુ ફાટી ગયાં બહુરે.
 જમી ખાઈ મેડીપર જ્યાં જઉ, અંધારૂં ધબ્બ જોયુરે;
 દીવો કરવા કહેતાં પેહેલાં માંત ખરેખર જોયુરે.
 દીવાસળી દીવો કરવાને, અંધારામાં જોતુરે;
 વાગ્યો પાચો ખાટલાતણો, તર્તજ ખાધુ જોતુરે.
 ઠોંચાણુ ભાંગી ગયું પણ નારી, બોલી નહીં નિજ મુખથીરે
 આ નારો મળી નશીબમાં, કહો કેમ રહું હું સુખથીરે;
 દીવાસળી ફાંફાં મારીને, જોતી દીવો કરીચારે;
 નારી સુતેલી ત્યાં પાસે, ભાઈ જઈ હું મરીચારે.
 ચરચરતો કહેવા હું લાગ્યો, શાને માટે રીસાચારે;
 શુ તમને છે દુઃખ કહેને, ઉભાં બાપુ થાચારે.
 જમ કહો છો તેમ કરૂં છઉ તે છતાં નહીં બોલોરે;
 અંતઃકરણમાં હોયે કાંઈ તો, મારી પાસે બોલોરે.
 માત પિતા છે મુરખ મારાં, તે સામુ નહીં જોશોરે;
 ખરેખરો કચરાઈ ગયો હું, હવે તમે નહીં રોશોરે.
 મારાપર ગુસ્સો નહીં કરશો, વાંક નથી કાંઈ મારોરે;
 કદી હોય તો માફજ કરશો, માનુ પાડ તમારોરે.
 બહુ બહુ કહેવા લાગ્યો ત્યારે, માર્યો ગાલ તમારોરે;
 શુ કઠા કરવાને આવ્યો, કરગર તો તુ પાછોરે.

ધુક પડી મારા જીવતરમાં, ક્યાંથી તમને પરાણીરે;
 સાડ છે તે છઉં એકલી, આવ્યું નવ અઘરાણીરે.
 નહીંતર પેટ ભરે શુ આહવા, છોકરડો છરવંગીયાગે;
 લાડ લડાવે નરગ ઉપાડી ગામતણા તો ભંગીયારે.
 તેમાંથી પણ ગઈ હવે હું, શુ કરવુ ક્યાં કહેવુરે;
 ક્યાંથી પરાણી નાંના વરને, આલ્યા ભવનુ દેવુરે.
 માત પીતાએ મુજને શાંતે, આવા વરને દીધીરે;
 આ દુનિયામાં ખરેખરી કહું, દુઃખાણી મુજને કીધીરે.
 લખ્યા લેખ તો મટે નહીં, પણ આથી મરવુ સાડરે;
 સ્નાન કરી તુ નાંખ કંથડા, ખરેખર કહું મહારે.
 સુણી વાક્ય નારીનાં મનમાં, ખરેખરો ગભરાણીરે;
 ઘિરઘરી કહેવા હું લાગ્યો અંત હવે તો આણીરે.
 બહુ ન રેશો દાખ ન દેશો, વાંક નથી કાંઈ મારોરે;
 ગાલ તમારો તડ દઈ માર્યો, એ શુ નર્મ તમારોરે.
 સહન કરીને તોય રહ્યો હું, તે છતાં બહુ બોલ્યોરે;
 નહીં બોલવા કહું છઉં ત્યારે, તસલા સમ મુજ તોલોરે.
 હવે ખરેખર કાયર થઉં છું, હાથ જોડી કહું નારીરે;
 માત પીતા હું સરવે પાછા એકજ તુ તો સારીરે.
 લાજતાણી દરકાર ન રાખો, કલેશ કરે હુમેશોરે;
 ઘડપીટ નહીં કરવાને, માટે કોણ આવીને કહેશેરે.
 ખાર બજાયા નીંદ્રા આવે, સુવા માટે ચાલોરે;
 એમ કહીને તરતજ મેં તો, નારીનો કર આલ્યોરે;

તરછોડી નાંખીને બોલી, ડહાપણ ક્યાંથી આવ્યુરે.
 નાંનું બાગક છોકરકુ આ, ડહાપણ ક્યાંથી આવ્યુરે;
 શું કાંઈ મુરખ પુરખ સમજે, હું નહીં જોવી તંપારે.
 સાંખી રહે તે બીજી નારી, સમજે મુજને કેહવીરે.
 આજ કહ્યું પણ ફરી નવ કહેવું, ખમડદાર જો બોલ્યારે;
 એક ઘડીમાં પ્રાણજી જાશે, કંક કંથડા ડોલ્યારે.
 હવે ન માંનું કહ્યું તમારું, નહીં આવો મુજ પાસેરે;
 પ્રાણ દડીં આ વખતે મારો, સવાર પણ નહીં થાશેરે.
 શુભી વાક્ય નારીનાં મનમાં, વિચારમાં હું પડીયારે;
 તરતજ હું પસ્તાણો ભાઈ, ક્યાંથી એ બડબડાયોરે.
 જરા રહીને નમ્રપણથી, કહેવા લાગ્યો નારીરે;
 માફ કરોને ભુલ ચુક જો, થઈ હોય તો મારીરે.
 ખડ્યાં ખાડમાં માત પીતા મુજ, કામ ન એ સાથે કંઈરે;
 પરમેશ્વરની ઇચ્છા તેમાં, થાવાની તે તો થઈરે.
 હવે કેમ રાજી છો બોલો કહેસો તેમજ કરશુરે;
 પુછ્યા વણ પાંણી નહીં પીશું, પગલુ પણ નહીં ભરશુરે.
 તે છતાં પણ આમજ કરશો, તો તો શુ કહો કરવુરે;
 કહો તેમ કરવા છતાં નહીં, બોલો તો તો મરવુરે.

નોખા થવાનો આગ્રહ.

સુભી વાક્ય એ નખજાં માહારાં, મુખથી બોલી નારીરે;
 નોખા ગામો મુજ ઘર પાસે, મુખ્ય વાત એ માહારીરે.
 હરજીવનનાં ઘર બહુ સારાં, તે લ્યો કાલ ધરોણેરે;

માહારે તો રહેવું છે સુખથી, કાલ દીડી છે કોણિરે.
 ભાણુ મુકી દઈ હવેથી, રોજગાર તો કરશોરે;
 નાનાં નોકરી જડશે તોપણ, પેટ સુખિયી ભરશોરે.
 એ માટે ચીંતા નહીં કરશો, જોણુ કાંડો માહારોરે;
 એ વેચીને પેટજ ભરશું, એ પાણુ છેજ તમારોરે.
 નવનિત ને ધનીયાનો ભાણો, રાંકર પાણુ થયો નાખોરે;
 માત પિતાનું કાંઈ ન ચાલ્યુ, બેચી રહ્યાં લઈ ઘોખોરે.
 ચંદુ માણક નાના છતાં, તે પાણુ નોખા થયા સહુરે;
 નોખા થઈ આનંદ કરેછે, એ સઘળાં વરને વહુરે.
 ચંદની વહુ બેનક મુજને, કાલ મળી વડ પાસેરે;
 જોઈ કૃષિઓ છાશતણો કહે, પેટ ભરો શું છોશોરે.
 ધારી રાતડાં કરી રહ્યાંને, કાલ ગાંડીયા કરશુરે;
 સેવૈયા પાણુ તાજ કરશું, 'મુજને ગમે નહીં નરસુરે.
 વાત અમે બે કરતાંતાં ત્યાં, ઝીણી ઝટ લઈ આવીરે;
 વરે કરેલી હશે બંગડી, તે અમનેજ ખતાવીરે.
 બેનક બોલી તારા સરખી, ભંગડી આજ કરાવુરે;
 મારો વર તો કરાવી આપે, જે કહું તે મુજ સાડેરે.
 હિંચે આપણુ બેડ સ્વતંત્રજ, મન ધાસ્યું બે કરીએરે;
 જુદુ રહેવું બહુ છે સાડે, અડચણુ વડે ન જરીએરે.
 ત્યારથકી તમપર ખીજાંણી, જુદા થાઓ કાલેરે;
 હું સાથે નહીં રહું કહું છું, બેળું તો નહીં ચાલેરે.
 માટે નિશ્ચય મુજને કહેશો, તો તમ સાથે બોલુરે;

અંતઃકરાણથી હોએ કાંઈ ના એ તમ પાસે ખોલુરે;
સુણી વાક્ય નારીનાં મનમાં, નિશ્ચય મ તો કીધુરે;
જખ ખારીને વળતે દિન મેં, ભાણુ મુકી દીધુરે.

ભાણુ મુકયા પછીની સ્થિતિ.

ઝાઘ ભાઈ કહેવા સહુ લાગ્યાં. બહુ ખોટું આ થાએરે;
ભાણુ મુકી કેક આથડે, હવે ઘણા પસ્તાએરે.
તેમ તમારું થશે આખરે, ભાણુ મુકી દો નહીંરે;
ઘણુ કહ્યું પણ માન્યું નહીં મેં, કાયર તો થઈ ગ્યો ભઈરે.
ઉમેદવારી કરવા લાગ્યો. જઈ કોરટમાં નિત્યેરે;
ધીકારે આફિસર મુજને ભાણુ મુકયું ભીતેરે.
ઉમેદવારી કરવા લાગ્યો અફળ થયો જનમારારે;
બહુ ખોટું તે મુરખ કરીયું વિદ્યા વણ નહીં આરેરે.
કાળ વિટકતો આવે દિન દિન, વિદ્યાવાળો ફાવેરે;
વિદ્યા વણ અજ્ઞાન અભાણ તે, આ દુનિઆમાં કહાવેરે.
ઘણું કહે તે મનમાં સમજ્યું શું કરવું ન ઉપાયરે;
નીચુ ઘાલી જમી ખોતર, બહુ પસ્તાવો થાયરે.
જ્યાં જાડીં ફરવા માંન ન પામું ધિકારે મુજને સહુરે;
ખાળલગનનું દુઃખ બહુ મોટું, તે કોની પાસે કહુરે.
ઉમેદવારી પિના હવે નહીં રસ્તો મુજને મુઝેરે;
દારમાં અંગારો મુકયો, ભડકો કેમજ પુઝેરે.
બહુ સરમીદા થઈને જાડીં, અમલદારને દારેરે;
ભાણુ મુકી આ શું માંડ્યું એમજ સહુ ધિકારેરે.

તોપણ નકરો થઈને નિત્યે, જાત લાગ્યો ભાઈરે.
 અરજી ફરજી લખી લાવવા, લાગ્યો કાંઈ કમાઈરે.
 અમલદારની મરજી માફક બહુ વરતવા માંડ્યુંરે;
 મારા સરખા ગરીબતાણું કહો, કોણજ ઝાલે કાંકુરે.
 તોપણ અતિ ખુસાંમત કરવા લાગ્યો સૌની જ્યારેરે;
 ઘડકા ખાઈ કાયર થઈ ગ્યો. મનમાં લાગ્યા ત્યારેરે.
 આઠ રૂપૈયાતણી નોકરી, જતક લખવા આપીરે;
 માખાપે કચ્છું બાળલગ્ન એ, કોને કેવાં પાપીરે.
 આઠ રૂપૈયા માટે મરવા, પડ્યાં માતને નારીરે;
 નારી કહેવા લાગી હ્યો, હઈ અંદરકાળા સારીરે.
 કાંત અકોઠી લોલક પણ નહીં, તે પણ તરત કરાવોરે.
 ચુપ કરી બેઠી આજ સુધી હું; વાંક નહીં કાંઈ મારોરે.
 માત તાત કહે પગાર દેતું, આઠે આઠજ પુરારે;
 ઘરમાંથી તો જાણું પડશે જો આપ્યાજ અધુરારે.
 ઘરનો વકરો જાણુછે તું પૈસા વણ નહીં ચાલેરે;
 પગાર નહીં આવે તો આ, ઘરનું કેમજ હાલેરે.
 પરાણાગ્યો તુને તેનું તો કરજ હજી છે માથેરે;
 તે પણ દેવું તરતજ પડશે, જો રહેવું હાય સાથેરે.
 એજ પ્રમાણે માત પિતા જે મુજને કહેવા લાગ્યાંરે;
 આઠ રૂપૈયા માટે સૈકો એજ પ્રમાણે જાગ્યાંરે.
 નારીનું મન જો કચવાવું, તો તો ભોગ મળે મુજરે;
 માત પિતાનું પણ શું થાય, પહે ન કંઈ મુજને સુઝરે.

કહો બેમાંથી કોનું કરીયે, મારે શું નહીં જોએ;
 આઠ રૂપિયા માટે સૌકો પેટ ભરીને રોએ.
 એમ કરતાં પમાર આવ્યો એક માસનો જ્યારે;
 વિચારમાં પડીયો હું ભાઈ શું કરણું કહો ત્યારે.
 તોંપણ મેં તો નારી માટે ચંદરકાળા લીધીરે;
 માત પિતાએ શ્રવાણ કરી એ, શક્તિ મુજ પર કીધીરે.
 શું તારા મનમાં તું સમજે, વહુને વશ થયા ભડવેરે.
 તારૂં મોં નહીં જોશે કોઈ થયો સરવને કડવેરે;
 ઘરમાં રહું હોયજ તારે, તો તું ઘરમાં રહેજેરે;
 નહીંતર ઘર છે ઘણાં ગાંમમાં, તરતજ ગોતી લેજેરે.
 બેનું ઘરમાં ખર્ચ પડેજે, તે નહીં મુરખ જાણેરે;
 બન્યા આપ શ્રીમંતતાણા મુત ચંદરકાળા આણેરે.
 ઘુઠ ઘણવશે નારી ત્યારે, આંખ ઉઘડશે ભાઈરે;
 કામ ન તારૂં કાંઈ અમારે, શું તારીજ કમાઈરે.
 ચુનીભાઈને પુત્રજ નહીં પાણ, તેનું કાંઈ ન અટકેરે;
 પુત્ર હોય તે કપુત જાગે, એતો નિશ્ચય ખટકેરે.
 માત પીતાનાં વાક્ય સુણીને, ખરેખરો ગભરાકારે;
 મનમાં સિધ કશું કે નાખે, તર્ત હવે તો થાકેરે.
 કરી વિચાર મેડીપર જ્યાં જી નારી તર્તજ આવીરે;
 ગભરાશો નહીં જરા માત્ર કહું, એતો સમજે લાવીરે.
 માત તાત તો બહુ છે સારાં, કેમજ થયાં નહારે;
 હુનો કહેતી ત્યારે પોતે; કહેતાં નિત્યે મહારે.

મારાં તો જે હોયજ તે તો, મારાં થઈને બેસે;
 બીજાં તો નાખાં થવાને, તડ દઈ મુખથી કહશે
 બહુ છે સારાં તે સાં જાણું, કામ ન કો દિન પડશે;
 કામ પડ્યું છે સાથે તો તો પોક મુકીને રડશે.
 માટે નાખા થાએ તર્તજ, વિચાર એ છે મારે;
 લડલડી કરવા કરતાં તે રસ્તો સાથી સારે.
 જાણી વાત ખરેખરી આલ્યો, હરજીવનની પાસે;
 ગયો ઘર મળીયો હું બાલ્યો, આવ્યોહું તમ આસે;
 ઘર છે સારાં બહુ તમારાં, આપ ઘરેણે આપે.
 બંદાબસ્ત કરી ઘર સોંપો; દુઃખ અમારાં કાપો.
 તે બાલ્યા ન ઘરેણે આપું, આપુ લેશો ભાડે;
 બંદાબસ્ત કરું એ સજ્જતજ, પાંચ વરસ નવ કહાડે.
 વરસ એકના વીસ રૂપિયા લેશું રહેવું હોએ;
 આવી આજ રહેને નહીંતર, લેશો બીજા કાએ.
 એજ પ્રમાણે લખી લેખને, માત પીતાને કીધું;
 હરજીવનનું ઘર મેં ભાડે, વીસ રૂપિયે લીધું.
 આજજ નાખે થાડી ખરેખર, ઘર વકરી ધો મારી;
 માત પીતા કહે એમ ન થાએ, વાત નથી આ સારી.
 શું કાંઈ મુરખ મુરખ થઈ ગયો, નાખાં એમ થવાએ;
 તું તો થઈને છુટ છોકરું, લાજ અમારી જાએ.
 તોપણ મેં કંકાસ કરીને, ઘર વકરી લીધી કંઈ;
 નાખા થઈ બેઠા જટ ભાઈ, થાવાની તે તો થઈ.

માત પીતાથો જુદા થયા પછીની સ્થિતી.

સર્વ કુટુંબી પાણુ મુજ સાથે, કલેશ કરીને બેઠારે;
 માત પીતાના મોટા તકમાં, તર્ત જઈને પેઠારે.
 કૃષ્ણીઆનાં સહુ નરને નારી, ઘિકારે મુજને બહુરે;
 કરે મશ્કરી કંઈક નારીયો, કરશે જેમ કહે વહુરે.
 ચાર દિવસ ઘરમાં દબી બેઠા, બહાર ગયો નહીં ફરવારે;
 ગયો કોરટમાં ત્યારે પાણુ સહુ લાગ્યા મશ્કરી કરવારે.
 જવાબ પાણુ શુ સહુને દઈએ, એત પડે ન જરાએરે;
 ગભરાએલો હુંતો બહુ પાણુ, નારી ખુશજ થાએરે.
 ફરતાં ફરતાં જમવા લાગી બેનપાણી બહુ આવેરે;
 પાણી પાઈ પાન સોપારી, સૌને તે ખવરાવેરે.
 હસા હસી કરી નવરાં બેસી, વાત તડાકા મારેરે;
 થઈ સ્વતંત્રજ ગણે ન મુજને, કોણુ તેહને વારેરે.
 જમવા ખાવાનું કરી આપે મનમાં આવે ત્યારેરે;
 જે મુકે તે ખાવું ભાઈ નહીં બોલવું મહારેરે.
 મન માન્યું તે કરવા લાગી, શું તેને કહો કહીએરે;
 બેઠા એકલાં ઘરમાં ત્યારે, કલેશ કરી ક્યાં રહીએરે.
 કોરટમાં થકી જંગલ જતા, આવું ઘેરજ જ્યારેરે;
 તણુ દઈ ગઈ હોએ ભટકવા, પાછું વળવું માહારેરે.
 જો કહીએ તો સામું બોલે કહ્યું ન માને મારેરે;
 તે દિન મુકે કાચુ પાક. ખાવા મુજને નહારેરે;
 સમજી મનમાં સઘણુ રહીએ, ભાઈ એ સંતાપેરે.

મઃખાપે કચ્છ ખાગલગન, હવે કોણ દુઃખડાં કાપેરે;
 મિજન કરવા નંદએ ત્યરે, ખોલે નારી મુખથીરે.
 ઘર માંડીને બેઠિકરા થઈ, ફરવુ છે બહુ મુખથીરે.
 એક તાવડી તેર વનાં તો, માગે નિશ્ચે જાણારે;
 થઈ રહ્યાછે ઘડીં આન તો, એક કોથળો આણારે.
 અઘમાણ લાવો ચણા ગેડીયા આન પુઘરો કરશુરે;
 લાવો એ'ન ખરાણી સારી, તેમાં એતો ભરશુરે.
 મોસમ ચાલી જશે માટે કાચી કેરી લાવોરે;
 રાઈ મેથી મરચાં જશે, તે પાણ આન મગાવોરે.
 ગરમર ગુંદાં માણમાણ લાવો, અઘમાણ લાવો આદુરે;
 ટોપર ખારેક તેપણ લાવો, ગમે ન મુજને સાદુરે.
 આન અથાણું કરવા માટે, એ સઘણુ લઈ આવોરે;
 પૈસાનો ન વિચાર કરે કહે લાવો લાવો લાવોરે.
 ક્યાંથી લાવી દઈએ કહેને પાસે મળે ન પાઈરે.
 આઠ રૂપૈયા પગોર આવે તેપર સરખ ભવાઈરે;
 ભોજન ખર્ચ જશે તેમાંથી, કપડાંના પાણ વાંધારે;
 તોપણ દુઃખ વેડીજ ચલવીએ સર્વ વાતના સાંધારે.
 તે છતાં લાવે લાવો કહે, નિત્યે મુરખ નારીરે;
 કરીએ નહીંતર કહેશે જાહું શુ તમને કહો વારીરે.
 કમાવવાની શક્તિ હોયજ, મીજન તો તો કરીએરે.
 મીજન કરવો હોયજ તો તો પેટ નારીનુ ભરીએરે;
 શુ કમખો કે ચણિયો સારો, કચ્છ લુગડુ કદીએ કદીરે;

આઠ રૂપિયામાં શું કરીએ, કહીયે લેતા જે દીરે.
 કમાવવાની શક્તિ નહીં તે, આંખજ મીચી રહીએરે,
 આંખજ આડા કાન કરીને મિજનજ કરી નવ કહીએરે;
 મન માંન્યું તડતડ લેઈ બોલે, સઘળું સાંખી રહીએરે.
 કમાવવાની શક્તિ નહીં તે, વાત ખરી શું કહીએરે,
 બાબલગ્નથી કાયર થઈને, ભણવું મુકી દીધુરે;
 ભણ્યા નહીં એ ભાઈ ખરેખર બોલુ મેંતો કીધુરે
 વિદ્યા વણુ નહીં નોકરી આપે માંન મજેનવ જરીએરે;
 પછી ખુસાંનત કરી કુતરાં માફક પેટજ ભરીએરે.
 મિજનજ કરીએ કામ ન આવે નખગા થ્યા એ પાપેરે.
 માખાપે કસ્યુ બાબલગ્ન હવે કોણુ દુઃખડાં કાપેરે.
 નારી કહે તે સાંખી રહીયે, ઉપાય એક ન મુઝેરે;
 સર્વ વાતની લાયજ મનમાં બગતી કેમજ ખુઝેરે.
 આસપાસથી પાંચ પડોસી મિત્રો આવી બેસેરે;
 દઈ દિલારો ચીંતા નહીં કંઈ, કરશે મુખથી કહેશેરે.
 કંઈ કંઈ વસ્તુ લાવી આપે, મુજને લાગે પ્યારારે;
 તારા ટપકી કંકુ લાવે નારી કહેશે સારારે.
 જમવાનુ કહેવા તે લાગ્યા, મિત્રાચારો જાંમીરે;
 પ્યાર પરસ્પર થ્યા બહુ ભાઈ તેમાં નહીં કંઈ ખામીરે.
 ભલમનસાઈ બહુ ખતાવી પ્યાર ખરેખર કીધેરે;
 આખર દુબોમિત્રો થઈને દગો ખરેખર દીધેરે.
 કેમ કરી હુ જાણું ભાઈ, સર્વ જાણેલા સારારે;

અમલદારની ચક્તિમાં વળી, કહે ન કોઈ નકારાઈ.
 પૈસા પાત્ર રહ્યા વગવાળા, શું તેને કહો થાઓરે;
 નોકરી તોડી 'નાખે મારી, કેમ કરી કહેવાઓરે;
 સમજી મનમાં સઘળું રહીએ કોણ સાધ્યતા આપેરે;
 માખાપે કચ્છ બાગલગ્ન હવે કોણ કુઃખડાં કાપેરે.
 વરસ વીસની વય તો મારી, આ વખતેજ થએલીરે,
 પડ્યાં દુખડાં નાંની વયથી કોણ ગરીબનું બેલીરે

સીનું શ્રીમંત અને બીજનું કુલાવણું.

આવ્યું અઘરાણી નારીનું, કહો ઓછામાં પુરું થઈરે;
 નારી કહેવા લાગી અઘરાણી, માડું કરશો કે નહીંરે,
 ભાણીનો વર ગરીબ છતાં, કેવી કહો મણાવીરે;
 મનાણાં સઘળું સમજી રહીએ, જેહ થાએ તે ભાવીરે.
 મુરખ નારી કૈક મળીને. આવી નિત ચડાવેરે;
 ખાવી વર્ષે આવ્યું અઘરાણી, વર શું નહીં મણાવેરે.
 નાંની કેસર ભાંણી બેનક, બેનપણો સૌ આવીરે;
 આવ્યું અઘરાણી ખાવી વરસે, ખુશીજ એજ જાણાવીરે.
 કહેવા લાગી ઓછું તારે, નહીં રાખવું કાંઈરે;
 જે સાડે લાગે તે કરવું. રાખીશ મનમાં કાંઈરે.
 તો તું પાછળથી પસ્તાણી કેમ ન બેનક બોલેરે;
 બેનક કહે ભાંણી છે સાચી, પેટ ખરેખર બોલેરે.
 ઇંડર ડોશી કહેતાંતાં જે. રેવાને જઈ કહેજેરે;
 આવ્યું અઘરાણી ખાવી વરસે ભાંણુ ખરેખર લેજેરે.

બેનક જ્યાં કહેવા લાગી ત્યાં ઇંડર ડોશી આવ્યાં;
 ક્યાં ગઈ રેવા કહી પાટોએ બેસી કહેવા લાગ્યાં.
 સાંભળ રેવા બાવી વરસે આજ અઘરાણી આવ્યુરે;
 કીકો મારો નબજો નાનો, તોપણ હેત જણાયુરે.
 સાંભળ રેવા પાંચ માસ તો પુરા થાવા આવ્યારે
 તે છતાં નહીં હજી લાડકા લાડુ કેમ કરાવ્યારે;
 પાકતાણા લાડુ કરી આપો, સર્વ કુટુંબીને ઘરરે.
 તુ નહીં આગ્રસમજી કરતી જત. તેમાં સમજે શું વરરે.
 કીકો ના નહીં પાડે નિશ્ચે મન માન્યુ તુ કરજેરે;
 રાખડી બાંધી ખુબ ઘરેણાં પેહેરી ગામમાં ફરજેરે.
 શરમાતી હોતો હું કીકા પાસે જઈને કહુંધુરે;
 એ કહેવાને બાવી હતી હવે કીકા પાસે જઈંધુરે.
 બેનક બોલી મેડીપર છે હાક મારી બોલાવોરે.
 ઇંડર કહે કીકા હું બાવી, નીચે હું તો આવ્યારે.
 ઇંડર બોલી કીકા હું તો કહેવા તુજને આવીરે;
 બાવી વરસે આવ્યુ અઘરાણી નહીં ભરૂંસો ભાવીરે.
 માટે તુને કહુંધું સાંભળ, રેવા કહે તે કરજેરે;
 ધામધુમ કરી કરજે અઘરાણી, પાછી પાંતી નહીં ભરજેરે.
 નાનાભાઈનો પુત્રજ તુતો, કોણ કહે અકરમીરે;
 નાત વરા કરીએ તો કહેશે, નાત તને તો કરમીરે.
 એમ કહીને ઇંડર ડોશી ગયાં આપને દારેરે;
 બેનપણી ગઈ નારી બોલી, કરવું સરવે મારેરે.

નાતજનતમાં નીચું હુંતો નહીં જોઉં એ માટેરે;
 શામન સારૂ જાઓ આજે, ગોવરધનને હાટેરે.
 નહીંતર બોલું નહીં તમ સાથે, લાવી દશો જ્યારેરે;
 પગવાળીને એસુ ઘરમાં બેઠ્ઠીકરી થઈ ત્યારેરે.
 જવાબ દીધો લાવી દઉછું, ઉપાય એક ન સુઝેરે;
 બાગલગ્નની બગતી હોળી, કેમ કરી તે બુઝેરે.
 ગયો બજારે પારખ પાસે, ખસે પુરા લીધારે;
 દસ્તાવેજ લખીને ભાઈ, જમાંન તેના દીધારે.
 ચાર માસમાં તે ભરી દેવા, વિઆજ ટકો કરીઆરે;
 મા બાપે કશું બાગલગ્ન હું તે કારણથી મરિયારે.
 કહેવા માફક સઘળું કીધું ચાદર ફરતી દીધીરે;
 સઘળાં મુરખ નર નારી મળી, પુરી ખુવારી કીધીરે.
 પ્રથમ ચડાવી તાંના મારી; ખરચ કરાવ્યું ભાઈરે;
 પાણુ જાણ્યું નહીં આઠ રૂપૈયા દરમાસેજ કમાઈરે.
 જમવા ખાવા સૌ કોઈ આવે, કુટુંબનાં નર નારીરે;
 કીકાભાઈ જમાણવાર તો, કરી તમે બૌ સારીરે.
 તેમજ બૈરાં બૈરાં પાસે, વખાણુ કરવા લાગ્યારે.
 આખર મુજને પેટ ભરીને, ખુબ ખાસડાં વાગ્યારે.

કરજ કરી ફુલાણુ થયા.

પુરૂ અધરાણી થઈ રહ્યુંને આઠ માસ થયા જ્યારેરે.
 પારખ ગોવીંદળ ગીરધર તો, આવ્યા મારે દારેરે;
 મેહેરબાન રૂપૈયા આપો, આઠ માસ થયા પુરારે;

પીઆજના પાણુ આજજ આપો, હું નહીં લગીં અધુરારે.
 જવાખ શું દો છો તે કહેને કૃપિયા તો લેશું,
 ચાર માસના આઠ થયા પાણુ આંખ ન ખુલ્લે એશુરે.
 સુણી વાક્ય પારખજનાં તો થરથરવા હું લાગ્યારે,
 કરજ કરીને કુલાણજ થયા એજ તમાચો વાગ્યારે.
 જવાખ દીધો કષા કરીને પારખ આજ પંધારારે,
 ભરી દઉં પારખજ તર્તજ વાંક થયો એ માગ્યારે.
 હવે તરત જો ચાર દિવસમાં સરવ ભરી દઉં જાગ્યારે,
 પારખજ કહે ક્યાંથી ભરશે દીવાળીઆ નહીં થાગ્યારે.
 ક્યાંથી દશેઠ ઘર છે ભાડે પાસ કંઈ નહીં પુછ્યારે,
 ક્યાંથી આપ્યા મેંતો તમને સુમતી પ્રથમ ન સુઝીરે.
 આવ્યું નજરમાં કહા પારખજ ગયા આપને દ્વારેરે,
 ક્યાંથી ભરવા વિચાર પુરો ઇશ્વર તો ઉગારેરે.
 તોજ નીલાચે નેંતર કાંઈ કરવું મને ન સુઝેરે,
 મા બાપે કશું બાળ લગ્ન તે ઝાળ કેન કરી બુઝેરે.

પર્થશા મેળવવા પ્રયત્નો અને તેનાં

પરીભાણ.

પૈસા તો મળવાને માટે માંત્રો લાગ્યા કહેવારે,
 જુગાર રમતાં તર્ત મેળવો ઉપાય નહીં એ જવારે.
 પુત્ર તણા તો જન્મ થયેલો ક્ષીકર પડી સૌ માથેરે,
 દુઃખમાં તો હું રહ્યો એકલો સુખમાં તો સૌ સાથેરે.
 સુખ દુઃખથી જો ચાર વરસ મેં કાઢી નાંખ્યાં ભાઈરે.

આઠ રૂપેયા તો દર માસે આવે વધે ન પાછરે,
 ખરચ ચલાવી કરજ ક્યાંહાંથી દેવ કહોને ભાઈરે,
 મિત્રો જુગાર રમવા કહેવા લાગ્યા થઈને ઝાઝરે.
 જુગાર રમતાં તર્ત મેળવે, પૈશા પુષ્કળ નીત્યેર
 ફીકર સર્વને દુર કરીને ઉદ્યમ કરશે એ રીતેરે.
 ચાર દિવસમાં સાડા ત્રણસે આજ થયા મુજ પાસેરે,
 હજુ રમું તો તેથી વત્તા મુજ પાસે તો થાશેરે.
 સુણી વાક્ય મુજ મિત્ર તાણાં હુ જુગાર રમવા માંડ્યોરે,
 હતા પાંચ પચ્ચા મુજ પાસે ધકો તેનો વાગ્યોરે.
 મેળવવા જતાં તો ખોયું હતું સરવ જે પાસેરે,
 માંદા પડીયો કરજ ખરચને નીશ્ચે જાણા ત્રાસેરે.
 વરસ એક માંદા રહેવાથી નોકરી તુટી મારીરે,
 ઓછામાં પુરી તેતો થઈ ખરેખરી ખુવારીરે,
 મંદગીમાં પણ ભાવ ન પુછે નારી કો દીન મારીરે,
 મન માન્યું તે ખાએ પીએને પેહેરે લુગડાં ભારીરે,
 કરી કસણા પણ મનમાં આવે તે કરી ખાવા આપેરે,
 મા ખાપે કશું ખાળ લગ્ન હવે કોણ દુઃખડાં કાપેરે,
 ત્રીસ વરસની વય થઈ મારી પૈસા પણ નહીં પાસેરે,
 ચોરી કરવા ઉપાય સુઝે પાગખજને ત્રાસેરે,
 તેથી પાડોશીના ઘરમાં જઈ રાતરે પેઠોરે,
 ઝેડી ઘરની તેપર થઈને ઉતરીયો હું હેઠોરે.
 કરમ કુટીડાં આવ્યું મીંદકું ખડખડ કરવા લાગ્યુરે,

સુતેલુ વળી બાળક તે પાણુ રોતું રોતું જાગ્યું.
પાડોશી પાણુ જાગ્યો તરતજ લાગ્યો દીવો કરવારે,
અંધારામાં ફાંફાં માડું બાહાર તરત નીસરવારે,
ખીલી વાગી કપાળમાં હું પડ્યો ખાટલા માંદ્યરે,
નારી તેની સુતેલી તે જાગી કરતી હાયરે.

ચોર ચોર છે પકડો ઝટ દઇ રાડ પાડી પોકારીરે.
ઝટ લઇ પેટી ગયો હું રાધણીયામાં દઇને ખારીરે.
થરથર તો હું રાંધણીયાના ખુણામાંજ ભરાયોરે,
આસપાસના કહેવા લાગ્યાં લુચ્યો ક્યાંક દબાયોરે.
ચોર હતો નિશ્ચે હું કહું છું બોલી ઘરની નારીરે,
દીવો લાકડીઓ લઇ ગોતે ડરવા લાગ્યો ભારીરે.
વાડા મેડી સરવ ઓરડા જોયા પાણુ નહીં જડીયોરે,
રાંધણીયુ ઉઘાડે ત્યાં તો નીચે હું જઇ પડીયોરે.

ચોર ચોર છે કહી લાકડી મુજને બે ત્રણ મારીરે,
ઘોણુ અરે કીકાભાઈ ક્યાંથી વાત કરી શું સારીરે.
શાને માટે ચોરી કરવા આવ્યા આ શું સુજ્યુંરે,
સુણી વાક્ય બહુ શરમાયો નીચુ ઘાલી ધૂન્નુરે.
માફ માગી કહેવા હું લાગ્યો છોડી મુજને દેશોરે,
દુકે વાળી સમજી રહેશો વાત નહીં કંઈ કહેશોરે.
તે છતાં ફરિયાદ કરીને કોરટમાં જઈ ચઢીયોરે,
પાંચ માસની ટોપજ મારી તુરંગમાં હું પડીયોરે.
બહુ વેરી હાલત થઇ મારી માત પિતાને પાપેરે,

માખાપે કચ્છું બાળ લગ્ન હવે કોણ દુખડાં કાપેરે.
રાત દિવસ નવરો બેશી રહુ વિચાર મુજને થાયેરે,
છેક અવસ્થા નબળી થઈ આ કારણ શુ કહેવાયેરે.
વિચાર કરતાં સિંધ કચ્છું મે બાળ લગ્ન થયુ જ્યારેરે,
ભણવુ ગણવુ મુકી છાપરે બે વકરા થયા ત્યારેરે,
કમાવવાની શક્તિ રહી નહી વિદ્યા વણ કહુ મારીરે.
પંદરેશ લેશ મળે નહી પાસે તેથી ફાટી નારારે,
બાળ લગ્ન કરવાથી પુરા હાલ થયા બહુ મારારે,
માટે બાળલગ્ન નવ કરશો, પુત્રતાણુ તમ પ્યારારે;
પુરી ટીપ થઈ રહેવાથી, બહાર નિકળ્યો જ્યારેરે.
પરમેશ્વરની ઇચ્છા તેથી થઈ નોકરી મારેરે;

બાળલગ્નથી પરતાઈને પુત્ર માટે

સુગ્ન વિચાર.

પુત્ર થયો દસ બાર વરસનો, ભણાવવાનુ કીધુરે;
વિદ્યાદાનજ દેવા પાછળ, ધ્યાન ખરેખર દીધુરે.
ગુજરાતી પુરી કરી ભણવા લાગ્યો તે ઇંગ્રેજરે;
પાંચ વરસમાં પાસ થયો તે, નિકળ્યો બહુ તેજરે;
સોળ વરસની વયમાં કન્યા. આઠ વરસની ગોતીરે.
માંચું નહીં નારીનું કહેવું, તે બાબત રહી રોતીરે;
વીસ વરસમાં જ્ઞાન મેળવી, પુત્ર થયો વિદ્વાનજરે.
પગાર થયો દર માસ દાઢસો, મેળવીયું બહુ માનજરે;
બાર વરસની કન્યા પણ થઈ, તેર વરસ થ્યાં જ્યારેરે;

લાયક ઊમરની વહુ તેથી; ઘરમાં લાવ્યા ત્યારે;
 એકવી વરશે તેર વરસની આવી ઘરમાં નારીરે;
 બેઉ બરોબર વયનાં તેથી પ્રીત પરસ્પર સારીરે
 માસ એકના મળે દાઢસો દુઃખ થયું સૌ દુરજરે.
 ખાંતપાંત મળવા સૌ લાગ્યું મન માંન્યું ભરપુરજરે,
 પુત્ર કહે ચીંતા નહીં કરશો જે જોઈએ તે લેજો.
 ચીંતા આપ ન કરશો કાંઈ સુખ દુઃખ મુજને કહેજો.
 લાયક પુત્ર થવાથી બહુ સંતોષ મલ્યો આખરતોરે
 નાની વયથી દુઃખ બહુ વેઠ્યું ગઈ જુવાની ભરતોરે.
 જમી લઈને એક બંગલો રહેવા માટે કીધો,
 અકલમંદ ઇશ્વર ઇચ્છાથી મોટો દરજ્જો લીધો,
 તેથી બે ઘોડાની ગાડી સાંજ પડે ત્યાં આવે,
 બેસી તેમાં નરને નારી ફરવા નીત્યે જાવે.
 પ્રભાતમાં તો સ્નાન કરીને પુજા કરવા બેસે,
 મળવા મોટા ગ્રહસ્થો આવે, જવાબ પણ નહીં દેસે.
 પુજા કરી ખડખડતાં કપડાં, પેહેરી બાહારજ આવે;
 મોટા મોટા ભાઈ ભાઈ કહી સંકટ હોય કહાવે.
 મારે તારે આ વખતે, તો ભાઈ કરે તે થાએ;
 આ સઘળું વિધાનું ફગાવે વિદ્યા શ્રેષ્ઠ ગણાએ.
 ભાત ભાતનાં ભોજન તો તઈયાર કરે ઘર નારીરે;
 જમી ખાઈ કોઠમાં જાએ પેહેરી લુગડાં ભારીરે.
 સાંજ પડે બગીમાં બેસી ફરવા જાએ બાહારે;

ઘરમાં આવે મીશાલ આગળ ચોપદાર પોકારે;રે
 ગાદી તકીઆ ઘરમાં ત્યાં તે આવી પુત્રજ બેસેરે.
 રાત દીવસ આનંદ કરીને નર નારી તો રહેશેરે;
 નારીને ચંદેરી સાડી કપડાંનો નહીં પારજરે.
 આભુપાણ અગણિત કરાવ્યાં જે માગે તૈયારજરે;
 આજ્ઞા તો બહુ પાળે નારી જેમ કહે તે કરશેરે.
 રીસ ચઢે જો જરાક તો તો નીશ્ચે નારી મરશેરે;
 એજ પ્રમાણે પુત્ર તણી તો સ્થીતી થએલી બાધરે.
 જનમી જગતમાં મેં પણ કેવી વ્રાત કરેલી કમાઈરે;
 તે બંને વરાણન કરી આજે સજ્જન મેતો કીધારે,
 બાળ લગ્ન કરી માત પિતાએ દુઃખડાં મુજને દીધારે.
 દુઃખ દુઃખને દુઃખજ દેખ્યું આખી જીંદગી માંયરે;
 બાળ લગ્ન નવ કરશો કોઈ છે નહીં સુખ જરાએરે.
 તેથી મેં મુજ મનથી દઢ કરી વિધા દાંતજ દીધુરે;
 નાની વયની કન્યા ગોતી સુખ પુત્રને કીધુરે.
 માટે સૌ સજ્જન મળી નીશ્ચે એજ પ્રમાણે કરશેરે,
 નાત જસ્ટ કે ડોસાં ડગરાં કોઈ થકી નહીં કરશેરે.
 બાળ લગ્નનો લઈ અનુભવ નીશ્ચય સૌને કહુછુરે;
 વરાણન આખી જીંદગી તણુ કહી સલાહ હું દઉછુરે.
 પડતી ચડતી થાય જગતમાં મુખ્યજ કારણ આછેરે,
 બાળ લગ્ન કરવાનું કહોતો ના ના નાને નાછેરે
 માત તાત નહીં થાશેા પાપી દુઃખ છે એ બહુ મોડુરે;

આ કુનિયામાં બાળ લગ્નથી અવર નહીં કંઈ ખોટું.
 તેથી બાળ લગ્ન નહીં કરવાં સૌ સુધરેલા કહેશે;
 સઉ સુધરેલા અંતઃકરણથી ખરી પ્રતિજ્ઞા લેશે.
 સંવત ઓગણીસે છત્રીના શ્રાવાણ સુદી નામેરે,
 વાર રવીએ કાવ્ય કરી આ સહુ સુધરવાને મેરે.
 સુખ ધન વિદ્યાની પ્રજ્ઞી છે દુષ્ટ રીત એ ઠાળેરે.
 કહ્યું કરજોડી જુનાગઢ કર નાગર છોટમલાવેરે.

ઝાહર ખખર.

સર્વોપયોગી નીતિકાવ્ય, ભાગ પહેલો તથા બીજો, સંતોષ જ્ઞાન પ્રકાશ, પ્રમદા પ્રબોધ શી-અળ આખ્યાન, ત્રીકમવિલાસ વિલાપ એટલાં પુસ્તકો મારાં બનાવેલાં હાલ મારી પાસે તૈયાર છે કે જે તક મળે બહાર પાડીશ. અમરેલી મન મુદારનાં જન્મચરીત્ર તથા દીવાન અમરજી વીંનાં જન્મવૃત્તાંત લખવાનું કામ ચાલેછે તૈયાર થયે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે.

આ પુસ્તક નીચે લખેલી જગોથી મળશે.

બુનાગઢ વેણીશંકર ભવાંનીશંકર.

અમરેલી ખાપુભાઈ જાદવરાય

મુંબઈ ત્રીખડરાય ત્રીકમરાય.

છોટાલાલ જાદવરાય.

મનમુદાર.

